

KÖNYVEK

TÓTH FERENC

toth.ferenc@abtk.hu

ORCID: 0000-0003-2264-466X

Julia GASPER. *Sophie de Tott: Artist in a Time of Revolution*. London: Lulu.com, 2020. 208.

Sophie de Tott neve sokáig ismeretlennek számított még a 18. és 19. század fordulójának művészettörténete és irodalomtörténete iránt érdeklődő számára is. Számos festménye és kora híres embereit ábrázoló portréja ellenére képzőművészeti és írói munkássága mindeddig nem kapott különösebb figyelmet. Magyar–francia–levanti származása és eseménydús életpályája miatt mégis érdemes megismerni e nagy változások korának egyik legszínesebb személyiségét és szemtanúját. Édesapja, a híres François Baron de Tott (1733–1793) magyar származású francia diplomata volt, aki hosszú ideig az Oszmán Birodalom területén tevékenykedett. Különösen az 1768–1774-es orosz–török háború idején tűnt ki azzal, hogy sikeresen megvédte az oszmán fővárost a fenyegető orosz flottától. Később emlékiratokat is írt, amelyek az ancien régime végén nagy népszerűségnek örvendtek, sőt több idegen nyelven is megjelentek. Édesanyja, Marie de Rambaud egy levantei származású lyoni család lánya volt, aki 1755-ben megismerkedett a fiatal François de Tott-tal. Első gyermekük, Sophie de Tott 1758. január 29-én született Konstantinápolyban. Tott báró második lányát Marie-Françoise-nak hívták, és később La Rochefoucauld herceg feleségeként vált ismertté.

Julia Gasper nemrég megjelent életrajza minden bizonnyal az első komoly tudományos munka, amelyet Sophie de Tott sokoldalú és titokzatos személyének szentelnek, aki káprázatos szépsége mellett megcsillogtatta a tehetségét a festészetben, zenében, irodalomban, sőt a titkos diplomáciában is. A keleti születésű művésznő hányatott élete során sokat utazott, különösen royalista érzelmei

miatt arra kényszerült, hogy Franciaországban, Svájcban, Németországban keresztül vándoroljon, mielőtt végleg letelepedett volna Versailles-ban. Julia Gasper munkája rendkívül gazdag levéltári forrásokból, ritka könyvekből és egy különleges ikonográfiai gyűjteményből álló dokumentáción alapul, amelyet hosszú évek kutatásai során gyűjtött össze. Sophie de Tott korának rendkívüli szemtanúja volt, aki számos híres személyiséget (XV. Lajos, Marie-Antoinette, Thomas Jefferson, Lafayette, Madame de Staël stb.) ismert meg, akikről értékes dokumentumokat és csodaszép portrékat hagyott ránk. Ennek az első Sophie de Tottnak szentelt életrajznak a nagy értéke abban rejlik, hogy az európai nagy változások történetén keresztül e különleges nő életének számos titkát is feltárja. Különösen izgalmas, ahogyan módszeresen felfedi Sophie de Tott rejtélyes szerelmi kapcsolatait Charles de Pougens-szal, Antoine d'Agoult-val és Keppel Cravennel, akitől valószínűleg még egy gyermeke, Augustus Craven is született. A könyv megismerteti az olvasót a művésznő magánéletének néhány más, kevésbé ismert részletével is, egyebek között bemutatja többrétű nemzeti identitását, az apjával való konfliktusos kapcsolatát és mecénásainak (például Tessé grófnő, Anspach örgrófja) fontos szerepét, amellyel lehetővé tették számára, hogy túlélje a nehéz időszakokat. Julia Gasper életrajzának egyik nagy eredménye, hogy megállapítja, a Claire de Tott álneven Párizsban 1799-ben megjelent *Pauline de Vergies ou Lettres de Mme de Staincis* című levélregény nagy valószínűséggel Sophie de Tott tollából származik. E magyar vonatkozású, mára teljesen elfeledett francia levélregény keletkezési körülményeinek feltárásához még további kutatások szükségesek, amelyek esetleg egy kritikai kiadáshoz vagy akár a mű magyar fordításához is vezethetnek.

Ennek az életrajznak egy másik fontos tudományos eredménye abban rejlik, hogy összegyűjti Sophie de Tott képzőművészeti alkotásainak a legjavát. A festőnőt a konstantinápolyi tanuló-

Helikon 69 (2023) 3

DOI: 10.57226/Hel.2023.3.11

évei után számtalan művészeti hatás érte a pályája során. Ezek közül a legfontosabbak a versailles-i udvarhoz kapcsolódtak, ahol Elisabeth Vigée-Lebrun környezetében sajátította el a portréfestés alapjait. Később Sophie de Tott megfordult több más európai udvarban és főúri rezidencián, ahol emigrációja során remekműveit készítette. Sophie de Tottnak köszönhetjük több jeles uralkodó és történelmi személyiség (Condé hercege, a leendő XVIII. Lajos, Artois grófja, a leendő X. Károly, Coigny marsall stb.) portréit, valamint számos különleges forradalmi időket idéző vagy keleti témájú arcképeit, mint például a vérszomjas forradalmár Jourdan-t, a szenegáli Urikát vagy Elfi bejt, illetve egész egyszerűen barátait vagy rokonait ábrázoló festményeket (például a La Rochefoucauld családot, amelyhez a testvérhúga is tartozott). A sok viszontagság ellenére Sophie de Tottnak hosszú és teljes életút adatott meg. Kilenc évtizedet átélő hosszú élete során több országban is megfordult, nagyon korán önállóvá vált, miközben igen változatos körülmények közepette igyekezett kibontakoztatni kivételes tehetségét. Azon különleges művésznők kategóriájába tartozott, akik az ancien régime végén és a forradalmi időszakban kezdtek kitörni a hagyományos társadalom keretei közül. A forradalmi emigrációban az egykor kizárólag a férfiak számára fenntartott művészi pálya a nők előtt is szélesre tárta kapuit. Sophie de Tott első tudományos életrajza egy érdekes női művész életpályájának bemutatásával tovább árnyalja az európai társadalom- és művészettörténet e különleges átmeneti korszakát.

HELIKON

BODROGHI CSILLA

bonifertne.csilla@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1058-9237

LÁSZLÓ Laura. *Vég és végtelenség: A narratív lezáratlanság posztmodern motívuma*. Cogito könyvek. Budapest: ELTE BTK Filozófia Intézet–Magyar Filozófiai Társaság–L'Harmattan Kiadó, 2022. 288.

„A végtelen terek örök csendje rettegéssel tölt el” – Pascal híres mondata is mutatja, hogy az ember számára felfoghatatlan a végtelen gondolata,

félelemmel tölti el. László Laura *Vég és végtelenség: A narratív lezáratlanság posztmodern motívuma* című könyvében azt mutatja meg, hogy szükség van egyfajta esztétikai egységességre és értelmi-formai lehatároltságra ahhoz, hogy egy prózai irodalmi mű esetében a befogadó értelemadási aktivitása beindulhasson és érvényes interpretációk születhessenek. A szerző 2021-ben elnyerte az ELTE BTK Filozófia Intézete, a Magyar Filozófiai Társaság és a L'Harmattan Kiadó közös elismerését, a Cogito-díjat, és ennek köszönhetően jelenhetett meg ez a doktori disszertációs munka a L'Harmattan Kiadó Cogito könyvek sorozatában. Üdvözlendő ez a jutalom, mert fiatal, pályakezdő filozófusoknak ad lehetőséget a publikálásra; legutóbb Závada Péter kitűnő költő nyerte el, aki ezáltal elméleti szakemberként is megmutatkozhat majd. A díj jellegéből is látszik a szerző filozófiai, esztétikai irányultsága, mely felől érkezve ebben a munkájában alapvetően az irodalomtudomány elméleti belátásait alkalmazza.

Azt gondolhatnánk, hogy utoljára a strukturalizmus számára volt fontos vizsgálendő tárgy a kezdet és a vég a narratívában, vagy a forma és a tartalom egységének kérdése, de László Laura meggyőzően bizonyítja, hogy izgalmas problémafelvetés lehet manapság is, például a posztmodern művek elemzésében. Három fogalmat használ és ezeket dolgozza ki: elkülöníti a szakirodalomban is használt lezárás (*closure*) és vég (*ending*) fogalmát, és ezeket kiegészíti a befejezés (*fin*) terminussal, ahol a lezárás (*closure*) az esztétikai formára mint körülhatárolt egységre utal, a vég (*ending*) a szöveg fizikai, mediális lezárulását jelenti, a befejezés (*fin*) pedig a cselekmény megoldására vonatkozik. Fizikai módon gyakorlatilag minden műalkotás lezárul, a másik két fogalom viszonyát pedig így összefoglalhatjuk össze: „egy művészi elbeszélés konkrét *fin* nélkül igen, *closure* nélkül viszont nem értelmezhető.” (63) Elbizonytalanító lehet, hogy a címben „lezáratlanság” szerepel, amely csak az egyikre utal, hiszen látni fogjuk, hogy a vizsgált művek nagy része befejezetlennek, de nem lezáratlannak fog mutatkozni.

László Laura könyve első, elméleti szakaszában felvázolja mindazokat a jelenségeket, amelyek a nyitott mű és a „végtelen” szöveg koncepcióihoz vezettek a posztmodernben. Egészen az ókortól kezdve tárgyalja, mit jelent a szöveg *szöveg* volta, és ez a kétszintű (szintagmatikus és paradigmatis) és